

V I A D O L O R O S A

Երուսաղեմում կայ մի փողոց, որով քս աւանդութեան անցել է դեպի Գողգոթա եռալակիւ Յիսուսը: Այդ փողոցը այժմ կոչուում է *Via Dolorosa*, այսինքն սգի եւ չարչարանքի ուղի:

ՄԻ ԳՐԳԻՑ

Նա որք էր:

Նա ութը տարեկան էր, երբ փողոցը ընդունեց Նրան իւր գիրկը եւ դարձաւ Նրա մայրը:

Եւ այդ խորթ մայրը անխնայ ցեխոտեց, կեղեքեց այն սրբութիւնը, այն մաքուր զգացմունքները, որ ընտելիւնը դրել էր մանկական այդ փոքրիկ սրտում:

Կեղտոտ ցնցոտիների մէջ, ոտաբոքիկ, անկարգ թափուած մազերով, նա այնուամենայնիւ գեղեցիկ էր եւ նրա հուրը գծադրած երեսը, նրա կարծես կճէագործի հմուտ ձեռքով տաշած կզակը եւ քիթը, նրա խոշոր սեւորակ աչքերը, շրջապատուած աղեղնաձեւ յօնքերով, նրա հուրը ձեռքերի աւելի հուրը երկար մատները, գրաւիչ տալանորութիւն էին թողնում այդ փողոցով անցնողների վրայ, երբ փոքրիկ որբը կանգնած անկիւնում՝ անդադար կրկնում էր ուրախ, անհոգ ձայնով:

— Ողորմութիւն արէք... ի սէր Աստուծո՛յ...

Ո՛ւր էր մտքերով նա այդ բողբոջներին, ի՞նչ երազներ, ի՞նչ գիւթիչ տեսիլներ պատկերանում էին նրա լայն բացած սեւորակ աչքերի առաջ, — ո՞վ գիտէ:

Մեքենայաբար կրկնելով իր սովորական «ողորմութիւն արէք»ը, նա ըստ երեւոյթին իր ամբողջ էութեամբ, իր մաքրութիւնով անճառաւոր էր եղած երազական ապուշներին:

Ամենքը ճանաչում էին փոքրիկ մու-

րացիկ Սաթօյին, ամենքը տալիս էին նրան սեւ փողեր:

Ամբողջ օրը Սաթօն կանգնած էր լիւնում՝ քաղաքի այդ գլխաւոր փողոցում, կանգնած ձմրան բուք ու բորանին, աշնան անվերջ անձրեւներին, ու ցեխին, ամառուայ կիզիչ շոգերին ու բոցերին:

Եւ երբ մութը ընկնում էր գետին, նա թողնում էր փողոցը եւ գնում էր քաղաքի յետ ընկած թաղը:

Այնտեղ, փոքրիկ խրճիթում՝ ապրում էր մի սրտաւ կին, որ տալիս էր Սաթօյին տալանաւորան եւ տալուստ այն բոլոր սեւ փողերի փոխարէն, որ հաւաքում էր մուրացիկ Սաթօն:

Պառաւր մի հրէշ էր:

Միշտ արեւած, նա անդադար սարքում էր կռիւներ, բարձրացնում էր աղմուկ եւ ծեծում էր Սաթօյին:

— Այգ պէ՛ս... ես քեզ ցոյց կը տամ, սատանի՛ ճուռ... կրկին գողացել ես փողերս, աղաղակում էր կատաղած պառաւր եւ անխնայ մտրակում էր Սաթօյին:

— Ես... տէտի... ես չեմ առել...

— Չե՞ս առել... հա՛... ես լաւ գիտեմ քո օյնները... անուշեղէն ես կերել հա՛... ա՛յ քեզ, ա՛յ քեզ:

Եւ ծանր հարուածները իջնում էին Սաթօյի թոյլ, անզօր մարմնին, գլխին:

Պառաւր բռնում էր նրա մազերից, քարշ էր տալիս եւ հայհոյելով անվերջ ծեծում էր, կարծես գանձելով մի զուար-

ճուղիներն փոքրիկի աղիողորմ ճշերի մէջ:
Պառաւր զուլթ չունէր:

Եւ Սաթօյի ճիշը համարում էր դրացիների ականջներին, որոնք թափուում էին բակը, մանուկ էին պառաւի որջը, խլում էին կիսամեռ Սաթօյին կատաղի գաղանի ձեռքից:

Յոգնած այգ «աշխատանք»ից, արիւնալից աչքերով, ծանր հեւալով, ուժասպառ պառաւը երեքուկով մօտենում էր պահարանին, վերցնում էր մի շիշ օղի եւ սկսում էր խմել:

Եւ խրճիթի սուսունքի մէջ գետ երկար լսում էր նրա արբած ծիծաղը, վայրի բացագանչութիւնները եւ հայհոյանքն ու անէծքը:

Իսկ խրճիթի նեղ, մութ, խոնաւ եւ ցուրտ սրահում կեղտոտ ցնցոտիների վրայ էր լինում Սաթօն: Նրա մարմինը սաստիկ ցաւում էր: Կարծես սուր ասեղներ ցցուած լինէին այգ կապուած կաշու մէջ:

Եւ գիշերուայ մթութեան մէջ գետ լսում էին Սաթօյի սրտածմլիկ, խեղ-գուած հեծկլտանքները:

Սաթօն արդէն 15 տարեկան էր:

Չնայելով իւր այգ թշուառ կեանքին եւ սեւ օրերին, որ անցնում էին քաղցի, մութացկանութեան եւ ծեծերի մէջ, նա դարձաւ գեղեցիկ, չքնաղ մի աղջիկ:

Երկարահասակ, բարակ իրանով, նուրբ կազմուածքով, կրակոտ, վառվռուն աչքերով, նա համարում էր գնչուհու, գեղեցիկ, չքնաղ գնչուհու:

Եւ Սաթօն այլ եւս չէր կանգնած գլխաւոր փողոցի անկիւնում, իւր մշտական տեղը:

Սաթօն անհետացել էր եւ անկիւնում կանգնած էր մի հիւանդոտ երեսով, չոր ու ցամաք մի կուղ սղալ:

Մի ամառային օր, երբ արեւը իւր ոսկեփայլ ցոլքերով, իւր երեքուն լոյսով խաղում էր քաղաքի տների, սրտերի, խախտների ոսկեզօծ ցուցանակների եւ կըր-

պակների մեծ, փայլուն ապակիների վրայ, փողոցով անցուղարձ անողները նկատեցին մի շքեղ կառք, ուր նստած էր մի գեղեցկուհի:

Թանկազին, վերջի տարաղի շորերը հագին, թաթախուած հաղամանդների մէջ, անհոգ ժպիտը շրթներին, գեղեցկուհին ուրախ ուրախ նայում էր շուրջը եւ իր սրտի խորքում զգում էր իւր գեղեցկութիւնը եւ նրա արժէքը:

— Տեսէք... տեսէք... այգ կինը, դա մութացիկ Սաթօն է:

— Ի՞նչ էք ասում...:

— Այո՛, այո՛... միթէ չէ՞ք լսել... նա այժմ միլիոնատէր Հաճեանի սիրուհին է:

— Օ՛, լա՛, լա՛:

— Այո՛... ծերուկը խելագարի պէս սիրում է Սաթօյին եւ ոչինչ չէ կնայում նրա համար:

— Փողոցից պալատ, դա մի մեծ քայլ է:

— Կեանքը գիտէ այգալիսի թոխքներ:

Եւ խօսողները ծիծաղելով շարունակեցին իրենց ճանապարհը:

Անցան տասնեակ տարիներ:

Որ... քաղաքի առաջնակարգ «շանթան»ը վառ լուսաւորուած էր:

Ամբոխը լցրել էր դահլիճը եւ օթեակները, ու նստած սեղանների շուրջը ուտում, խմում եւ զուարճանում էր:

Կիսամերկ կանայք, լկտի ժպիտները շրթներին, լիրբ, անամօթ հայեացքներով, մաշուած, յոգնած եւ չափից դուրս ներկած երեսներով զոյգ զոյգ ման էին գալիս դահլիճում եւ կամ սղամարդկանց մօտ խմում էին:

Նրանց բարձրաձայն բացագանչութիւնները խլացնում էին խալոտ դերասանների անհամ երգերը բեմի վրայ:

Գինու եւ օղիի գոլորշիներից աղաւանակուած օդում սուր կերպով զգացվում էր մարդկային քրտինքի, մարմնի եւ կանանց օճանելիքների հոտը:

Բեմի վրայ երեւաց մի գնչուհի:

Ամբողջ դաշիւնը մի ակնթարթում լռեց եւ բռն ծափահարութիւններով գիմաւորեց շանթանի փայլուն աստղին, գընչուհի Սաթօյին:

Սաթօն սկսեց երգել:

Նրա հմայիչ ձայնի գեղեցիկ դալալ-լիկները տարածուեցին մեծ, շքեղ դաշիւնում:

Նա երգում էր մի փոքրիկ ուր աղջկայ կրած չարչարանքների մասին:

Նա երգում էր մի անկործ օրիորդի ոտնակոխ արած սիրոյ մասին:

Եւ ո՛րքան մաշոցք ո՛րքան տանջանք, ո՛րքան լուռ ու մունջ տանջանքներ կային այդ երգերում:

Ամբոխի արբածութիւնը անցաւ:

Նա ակնապիշ լսում էր Սաթօյի սրտամաշ երգերը:

Այդ երգերը զարթեցրին ունկնդիրների մէջ Նրանց վաղ անցեալը, Նրանց ապրումների գեղեցիկ փշրանքները, Նրանց անբիծ, մաքուր ձգտումները, գիպան Նրանց սրտերի նուիրական խորքերին եւ գոնէ մի բոլի տուին Նրանց մաքուր ապրումներ, մի տեսակ մոռացութիւն կեանքի կեղտից ու ցեխից:

Դեռ չէր լռել երգի վերջին հառաչանքը, երբ Սաթօն յանկարծ ցնցուեց ամբողջ մարմնով, շարժեց գլուխը, ուսերը, ձգեց ամբոխին իւր կրակոտ աչքերի ըմբոստ հայեացքը եւ սկսեց պարել:

Օձի նման գալարուելով, ծռելով իւր նազուկ իրանը այս ու այն կողմը, արձակելով ժամանակ առ ժամանակ սուր ճիչեր, նա, շխշխկացնելով դաշիրան, սկսեց արագ պտտուիլ կրակոտ, վայրի թռչնների մէջ:

Կատաղի պարը փոխուեց մեղմ, երեւոյ տատանումների, կարծես ահռելի փոթորիկից յետոյ մեղմ գեփեւոք շոյում էր անձայր դաշտում հասած ցորենի հասկերը, եւ Նրանք, շարժուելով գէս ու գէն, կռանում էին միմեանց եւ պատմում իրար գեղեցիկ հէքեաթներ:

Կարծես քամին, անցնելով խաղաղ ծո-

վի մակերեւոյթով, հազիւ հազ գիպչում էր անշարժ ջրերին, եւ Նրանք, յուզուելով քամու համբոյրներից, սկսում էին շփուիլ միմեանց սիրային դգուանքների մէջ:

Տխուր մեղեդիի վերջին հառաչք լռեց օրկեստրում եւ Սաթօն մնաց արձանացած, քարացած:

Վարադոյրը իջաւ, շանթանի պատերը դղրդացին ամբոխի աղմկալից բաշաղանչութիւններից եւ ծաղիկների մի հեղեղ թափուեց բեմ:

—

Ժամանակի անիւք անընդհատ գլորւում էր յառաջ եւ յառաջ:

Յայտնի երգչուհի Սաթօյի աստղը արդէն խաւարել էր:

Անցել էին Նրա երկատասարութեան գեղեցիկ, լոյս օրերը եւ անբուն գիշերները, շամպայնը եւ սիրային արկածները օր առաջ ծերացրել էին Նրան:

Երբեմն լայն, էգուրս ցցուած, կլորակ Նրա ճակատը ծածկուել էր խորշումներով, երեսի գոյնը թռել էր եւ գեղնագոյն, մագաղաթեայ կաշին կարծես տեղ տեղ պոկուել էր մսից եւ լաթի նման կախուել:

Նախկին կրակը այլ եւս չէր փայլում Նրա մարմն, կողերի մէջ խորը Ներս ընկած աչքերում:

Ամբոխը վաղուց մոռացել էր իւր պաշտած Սաթօյին, որի մի սիրալիր ժպիտի համար նա պատրաստ էր երբեմն տալ ամէն ինչ:

Երազի, տենդային երազի նման անցաւ Սաթօյի կեանքը իւր անվերջ խնջոյքներով, գուարճութիւններով, իւր սուր, տրուփոտ ապրումներով:

Ընկնելով գրկից գիրկ, Սաթօն ըմպեց հեշտասիրութեան եւ երջանկութեան բաժակը մինչեւ տակունքը:

Նրան մոռացան:

Իսպառ:

Շանթանները հորիզոնում արդէն փայլում էին նոր աստղեր:

Եւ Սաթօն կամայ տկամայ քաշուեց մի կողմ:

Նա ճարում էր իւր ապրուստը՝ ծախելով եւ գրաւ գնելով այն թանկագին իրերը, որ ժամանակով հուրեւ էին նրան նրա երկրպագուները:

Անցան շաբաթներ, ամիսներ, տարիներ եւ Սաթօյի վերջին մատանին գտաւ իւր հանգիստը հրէայ վաշխառուի մօտ:

Ձաղիր կարօտը իւր ոսկրուտ ձեռքով դարկեց Սաթօյի բնակարանի գուռը:

Հարկաւոր էր ապրուստի հաց ճարել:

Մութ գիշերներին նա դուրս էր գալիս փողոց՝ քսուած, ներկած երեսով, եւ առաջարկում էր անցորդներին իւր մարմինը:

Պատահում էր, որ անցորդները փողոցի լապտերների լոյսի տակ նայում էին Սաթօյի երեսին, տեսնում էին այս խորշոմների տկամները եւ ծիծաղելով հեռանում էին:

Մի օր՝ տանտէրը, չստանալով Սաթօյից երկար ժամանակ բնակարանի վարձքը, վառեց նրան տնից:

Եւ փողոցը կրկին ընդունեց իւր գիրկը վաղեմի ծանօթին:

Կրկին փողոցի անկիւնում կեղտոտ ցնցոտիները հագին կանգնած էր Սաթօն: Նրա մայրած, կարմրած, միշտ արտասուող աչքերի հայեացքը անզգաստ անցնում էր ամբողջ վրայով եւ նրա գողգոջուն ձեռքը կրկին արագած էր ողորմութեան համար:

Եւ ոչ ոք այդ ողորմելի մուրացիկի մէջ չճանաչեց երբեմն աշխարհ շլացնող գեղեցկուհի Սաթօյին:

Անձրեւի անվերջ, սպառնալից կաթիլները միակերպ եւ սրտամաշ ընկնում էին ամպամած երկնքից փողոցի սաւյառակի, մայրերի վրայ, թրջելով շքեղ կրպակների մեծ, քառանկիւնի ապակիները, ոսկետառցուցանակները եւ սակաւթիւ անցորդներին:

Գլխաւոր փողոցի անկիւնում, յենուած թաց սրտին, կանգնած էր սպռաւ մուրացիկը:

Այդ օրը նա հազիւ կարողացաւ գալ իւր սովորական տեղը:

Մի ինչ որ սուր բան ծախում էր նրա ներսը եւ նրա շնչառութիւնը ստէպ ստէպ կտրւում էր:

Նա գողում էր ամբողջ մարմնով, սարսուռը մտել էր նրա ոսկորների, նրա կաշու մէջ:

Անցաւ մի քանի ժամանակ:

Սաթօն լայն բացեց իւր աչքերի ուռած կուրերը, պարզեց դողացող ձեռքը, երերաց, թեքեց ալեզարդ գլուխը իւր ներս ընկած կրծքին եւ յանկարծ ընկաւ, կարծես հոտաւ թաց, ցեխոտ մայրի վրայ:

Եւ փողոցը, այդ *Via Dolorosa*-ն, Սաթօյի այդ խորթ մայրը, ընդունեց իւր ցուրտ, անհամբոյր գիրկը իւր զոհին:

